

В. М. МАЦЭЛЬ

ПАРТЫЙНАЕ КІРАЎНІЦТВА ЎКАРАНЕННЕМ ГАСПАДАРЧАГА РАЗЛІКУ Ў ЗЕМЛЯРОБСТВА РЭСПУБЛІКІ (1971—1975)

Задачы далейшай інтэнсіфікацыі сельскай гаспадаркі, поўнага забеспячэння дзяржавы прадуктамі харчавання, пастаўленыя XXVII з'ездам КПСС, зводзяцца не толькі да значнага росту вытворчасці прадуктаў земляробства і жывёлагадоўлі, але і да неабходнасці ўмацавання эканамічных метадаў кіраўніцтва вытворчасцю. Важнейшым з эканамічных рычагоў павышэння эфектыўнасці земляробства, як і ўсёй сельскагаспадарчай вытворчасці наогул, з'яўляецца гаспадарчы разлік¹, які ўключае наступныя прынцыпы: гаспадарчая самастойнасць прадпрыемстваў, матэрыяльная зацікаўленасць калектыву і кожнага работніка ў выніках сваёй працы, адказнасць за гэтыя вынікі і кантроль рублём, прызначаны для стварэння такіх эканамічных умоў, якія спрыялі б паспяховай дзейнасці вытворчых калектываў і адкрывалі дадатковыя магчымасці для расшырэння вытворчасці, павышэння яе эфектыўнасці. У. І. Ленін, раскрываючы сутнасць гаспадарчага разліку, падкрэсліваў, што ён даць магчымасць дабіцца бясстратнасці і прыбытковасці кожнага дзяржпрадпрыемства².

Важнай вехай у развіцці і ўмацаванні гаспадарчага разліку ў сельскай гаспадарцы краіны з'явіўся сакавіцкі (1965) Пленум ЦК КПСС. Вызначэнне цвёрдых планаў, павышэнне асноўных цэн на збожжавыя і другія сельскагаспадарчыя культуры, а таксама сістэма звышпланавых закуповак па павышаных цэнах садзейнічалі значнаму ўмацаванню эканамічнай базы калгасаў і саўгасаў, стварылі спрыяльныя ўмовы для развіцця ініцыятывы гаспадарак у барацьбе за далейшае павелічэнне прадукцыі земляробства. Працягваючы лінію, вызначаную сакавіцкім Пленумам, XXIV з'езд КПСС зазначыў: «Для паспяховага вырашэння задач, пастаўленых перад сельскай гаспадарчай, трэба лепш выкарыстоўваць эканамічныя рычагі», правільнае прымяненне іх (гаспадарчы разлік, прыбытак, цэны і г. д.) забяспечыць абгрунтаваную ацэнку вынікаў працы вытворчых калектываў, мільёнаў працоўных³.

На XXVII з'ездзе Кампартыі Беларусі (1971) падкрэслівалася, што гаспадарчы разлік у калгасах і саўгасах прыжываецца дрэнна, перадавыя формы ўпраўлення і арганізацыі вытворчасці ўкараняюцца вельмі марудна⁴. З'езд патрабаваў ад партыйных, савецкіх і сельскагаспадарчых арганізацый настойліва весці работу па павышэнню эфектыўнасці і рэнтабельнасці сельскагаспадарчай вытворчасці, зніжэнню сабекошту прадукцыі, абавязаў усе калгасы і саўгасы забяспечыць пераход на звеннявую арганізацыю працы з аплатай па канчатковым вынікам.

Ажыццяўляючы рашэнні з'езда, партыйныя камітэты і пярвічныя арганізацыі калгасаў і саўгасаў імкнуліся знайсці такую форму арганізацыі і аплаты працы, якая сама патрабавала б укаранення гаспадарчага разліку. Такой формай з'явіліся механізаваныя звонні канчатковай прадукцыі, якія ўзніклі ў канцы восьмай пяцігодкі. Менавіта ў гэтых працоўных калектывах найбольш ярка адлюстраваліся такія важныя прынцыпы гаспадарчага разліку, як матэрыяльная зацікаўленасць калектыву і кожнага работніка ў выніках сваёй дзейнасці. Заробак членаў звяна быў пастаўлены ў прамую залежнасць ад колькасці і якасці гатовай прадукцыі. І механіза-

тары стараліся своєчасова і якасна выконваць усе работы, прадугледжаныя тэхналагічнымі картамі і гаспадарча-разліковым заданнем. Доказам эфектыўнасці новай формы арганізацыі і аплаты працы, якая грунтавалася на поўным гаспадарчым разліку, служылі вялікі ўраджай, высокая рэнтабельнасць і нізкі сабекошт вырабленай прадукцыі. Яркі прыклад гэтага — праца звенняў канчатковай прадукцыі ў калгасе «1 Мая» Драгічынскага раёна. Так, у 1973 годзе з кожнага гектара збожжавых тут было атрымана на 4,4 ц больш, чым у цэлым па гаспадарцы, бульбы адпаведна — на 67 ц. І эканамічныя паказчыкі тут былі значна лепшыя, чым па гаспадарцы: сабекошт цэнтнера збожжа ў звеннях склаў 5,69 руб., а па калгасу — 7,42 руб., на вытворчасць цэнтнера збожжа тут было затрачана 1,4 чалавека-гадзіны, а па гаспадарцы — 1,96⁵. Таксама эфектыўна працавалі званні канчатковай прадукцыі ў многіх гаспадарках Ляхавіцкага, Іванаўскага, Івацэвіцкага і іншых раёнаў Брэсцкай вобласці.

Вялікую работу па ўкараненню новых форм арганізацыі працы праводзілі таксама і пярвічныя арганізацыі калгасаў і саўгасаў Мінскай вобласці. Так, яшчэ ў канцы восьмай пяцігодкі ў калгасе імя 17 верасня Нясвіжскага раёна было створана звяно канчатковай прадукцыі, якое ўзначаліў камуніст В. І. Ломскі. Звяно нязменна дабівалася высокіх ураджаяў збожжавых, бульбы, іншых культур. Пачынанне перадавікоў было падхоплена ў другіх гаспадарках. Ужо ў 1971 годзе ў Мінскай вобласці працавала 98 звенняў канчатковай прадукцыі⁶. Новая форма арганізацыі і аплаты працы добра прыжылася ў калгасах і саўгасах Гродзенскай вобласці. З 1971 па 1973 гады ў гаспадарках вобласці было створана 1390 такіх звенняў⁷, а да канца дзевятай пяцігодкі, дзякуючы намаганням сельскіх партарганізацый, механізаваныя званні канчатковай прадукцыі існавалі ў пераважнай большасці гаспадарак рэспублікі. Адзначаючы эканамічныя перавагі гэтай формы арганізацыі і аплаты працы, у той жа час неабходна падкрэсліць і такія важны момант: у механізаваных звеннях канчатковай прадукцыі панаваў высокі дух калектывізму, узаемадапамогі, атмасфера барацьбы за камуністычныя адносіны да працы.

Праяўляючы ўсямерны клопат аб удасканаленні і ўкараненні новых форм арганізацыі і аплаты працы, у даследаванні перыяд партыйныя камітэты і пярвічныя арганізацыі калгасаў і саўгасаў не выпускалі з поля зроку пытанні далейшага паляпшэння эканамічнай работы, умацавання і развіцця ўнутрыгаспадарчага разліку. Каштоўны вопыт у гэтай справе быў накоплены партыйнай арганізацыяй і праўленнем калгаса імя Калініна Добрушскага раёна. Найбольш дзейсную форму ўнутрыгаспадарчы разлік набыў дзякуючы ўкараненню ў пачатку 1971 года чэкавай сістэмы. Вопыт работы калгаса імя Калініна ў новых умовах пераканаўча паказаў, што чэкавая сістэма ўмацоўвае эканамічныя ўзаемаадносіны паміж вытворчымі падраздзяленнямі, робіць унутрыгаспадарчы разлік больш эфектыўным і мэтанакіраваным, садзейнічае зніжэнню выдаткаў вытворчасці, павышэнню рэнтабельнасці ўсіх галін землеўборства. Так, у 1971 годзе ўраджайнасць збожжавых у калгасе складала 21,3 ц з гектара, чысты прыбытак — каля 400 тыс. руб., значна павялічылася аплата працы калгаснікаў⁸. Варта таксама адзначыць і яшчэ адну перавагу новай формы ўнутрыгаспадарчага разліку: яна значна павысіла зацікаўленасць сельскіх працаўнікоў да вывучэння эканомікі, забяспечыла актыўны ўдзел калгаснікаў у барацьбе за эканомію працы і сродкаў, стварала спрыяльныя ўмовы для праяўлення ініцыятывы кіраўнікоў і спецыялістаў у выяўленні і мабілізацыі ўнутраных рэзерваў.

Каштоўны вопыт калгаса імя Калініна Добрушскага раёна па ўдасканаленню ўнутрыгаспадарчага разліку быў своєчасова заўважаны Гомельскім абкомам КПБ. Бюро абкома партыі ў студзені 1972 года адобрыла работу партыйнай арганізацыі і праўлення калгаса па ўкараненню чэкавай сістэмы ўнутрыгаспадарчага разліку і абавязала райкомы партыі і райвыканкомы, пярвічныя арганізацыі і кіраўнікоў гаспадарак вобласці распрацаваць і ажыццявіць канкрэтныя меры па распаўсюджванню і ўкараненню перадавога вопыту⁹. Выконваючы гэтую пастанову, значную работу па ўкараненню ўнутрыгаспадарчага разліку правялі Хойніцкі, Гомельскі, Веткаўскі і іншыя райкомы партыі. Гэта дазволіла да канца дзевятай пяцігодкі ўкараніць чэкавую сістэму кантролю за работай гаспадарча-разліковых падраздзяленняў у 313 калгасах і саўгасах вобласці¹⁰. Шырокае распаўсюджванне чэкавай сістэмы ўзаемаразлікаў атрымала ў гаспадарках Гродзенскага, Талачынскага, Любанскага, Горацкага і некаторых іншых раёнаў рэспублікі.

Станоўча ацэньваючы работу, якая была праведзена ў гады дзевятай пяцігодкі партыйнымі камітэтамі і пярвочнымі арганізацыямі калгасаў і саўгасаў рэспублікі па ўкараненню і ўмацаванню гаспадарчага разліку, трэба адзначыць, што ў апошнія гады даследуемага перыяду, таксама як і пазней—у гады дзiesiąтай і адзінаццатай пяцігодак, пераход на больш дасканалыя метады эканамічнага планавання і стымулявання запаволіўся, не стаў нормай для ўсіх гаспадарак, нярэдка ўкараняўся фармальна. Гэта, у сваю чаргу, пагаршала фінансава-эканамічнае становішча гаспадарак, прыводзіла да зніжэння рэнтабельнасці сельскагаспадарчых культур і павелічэння іх сабекошту. Так, напрыклад, калі ў 1970 годзе сабекошт цэнтнера збожжа склаў 8,36 руб., то ў 1975 годзе ўжо 9,4 руб., або павялічыўся на 12,4 %¹¹. Прычыны падаражання прадукцыі палёў заключаюцца ў аб'ектыўных і суб'ектыўных фактарах. Да першых трэба аднесці падаражанне некаторых відаў прамысловай прадукцыі, якая пастаўляецца сельскай гаспадарцы, у першую чаргу сельскагаспадарчых машын; павелічэнне расходаў калгасаў і саўгасаў на аплату працы, значны рост цэн на гаруча-змазачныя матэрыялы, мінеральныя ўгнаенні, павышэнне затрат на рамонт тэхнікі. Аднак галоўнай прычынай пагаршэння важнейшых эканамічных паказчыкаў, у першую чаргу павелічэння сабекошту сельскагаспадарчай прадукцыі, з'яўляліся суб'ектыўныя фактары. У іх ліку: нізкі ў цэлым радзе калгасаў, саўгасаў і раёнаў рэспублікі ўзровень арганізацыйнай і палітычнай работы партыйных, савецкіх і сельскагаспадарчых органаў па зніжэнню сабекошту і павелічэнню рэнтабельнасці прадукцыі палёў, значныя недахопы ў выкарыстанні зямлі, тэхнікі, ўгнаенняў, працоўных рэсурсаў, яшчэ невысокая ў шэрагу гаспадарак Беларусі ўраджайнасць сельскагаспадарчых культур. Не заўсёды ў цэнтры ўвагі партыйных і савецкіх органаў знаходзіліся пытанні эканамічнай работы, унутрыгаспадарчага разліку, укараненне прагрэсіўных форм арганізацыі і аплаты працы. Прычынай маруднага ўкаранення гаспадарчага разліку, як сведчыць практыка, з'яўлялася тое, што многія кіраўнікі калгасаў і саўгасаў баяліся новых форм гаспадарання.

Такім чынам, вопыт партыйнага кіраўніцтва ўкараненнем і ўмацаваннем гаспадарчага разліку ў земляробства рэспублікі ў гады дзевятай пяцігодкі пераканаўча паказваў, што там, дзе гэтаму пытанню ўдзялялася пільная ўвага, няўхільна расла эфектыўнасць земляробства, ішло паскарэнне тэмпаў росту сельскагаспадарчай вытворчасці.

¹ Матэрыялы XXVII з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Мінск, 1986. С. 37.

² Гл.: Ленін У. І. Творы. Т. 33. С. 160.

³ Матэрыялы XXIV з'езда КПСС. Мінск, 1987. С. 138—139.

⁴ Матэрыялы XXVII з'езда Камуністычнай партыі Беларусі. Мінск, 1971. С. 69.

⁵ ПА Брэскага АК КПБ. Ф. 1, воп. 43, спр. 66, л. 20.

⁶ ПА Мінскага АК КПБ. Ф. 1, воп. 67, спр. 26, л. 35.

⁷ ПА Гродзенскага АК КПБ. Ф. 1, воп. 72, спр. 27, л. 8.

⁸ ПА Гомельскага АК КПБ. Ф. 144, воп. 137, спр. 8, л. 60.

⁹ Там жа. Л. 29

¹⁰ ПА Гомельскага АК КПБ. Ф. 144, воп. 144, спр. 35, л. 144.

¹¹ ПА ІГП пры ЦК КПБ. Ф. 4, воп. 46, спр. 893, л. 9.

І. І. ГВАРДЗЕЕУ

ДЗЕЙНАСЦЬ ПАРТЫЙНЫХ АРГАНІЗАЦЫЙ БЕЛАРУСІ ПА ПРЫЁМУ Ў ПАРТЫЮ РАБОЧЫХ І ВЫХАВАННЮ МАЛАДЫХ КАМУНІСТАЎ (1976—1985)

КПСС заўсёды першаступеннае значэнне надавала пытанням свайго сацыяльнага саставу. У. І. Ленін якасць радоў партыі камуністаў звязваў з развіццём рабочага класа як сацыяльнай базы, сілкуючай партыю.

У разглядаемы перыяд, выконваючы рашэнні XXV з'езда КПСС, якія канкрэтызаваліся ў пастанове Цэнтральнага Камітэта ад 28 верасня 1976 года «Аб рабоце партыйных арганізацый Кіргізіі па прыёму ў партыю і выхаванню кандыдатаў у члены КПСС»¹, партыйныя арганізацыі ў пытаннях папаўнення сваіх радоў арыентаваліся на найбольш свядомых, палітычна сталых рабочых і дабіваліся забеспячэння іх авангарднай ролі ў вытворчасці і грамадска-палітычным жыцці.